

О. С. Мавріна

КРИМСЬКИЙ РІД МУРЗ МЕРКІТСЬКИХ У ХІХ СТОЛІТТІ

Мурзи *Меркітські* на початку ХІХ століття, в числі інших татарських мурз, включилися в процес отримання дворянських привілеїв. Матеріали Меркітських у фонді Таврійського Дворянського Депутатського Зібрання (далі ТДДЗ) представлені в чотирьох справах, три з яких стосуються отримання цим родом дворянства й містять інформацію про три сімейства, які розпочали цей процес у 1820 році.

Перше сімейство – сімейство *Султана-Алі мурзи Меркітського*, яке, як свідчать матеріали справи [ГААРК, ф. 49, д. 6461, 18 л.], у вересні 1820 року представило в “Комісію з розбору магометанських і грецьких родів” при ТДДЗ документи для підтвердження дворянського звання. Серед документів – звернення поміщика Євпаторійського повіту Султана-Алі мурзи Меркітського від 29 вересня 1820 року, свідоцтво (оригінал) від благородних дворян і мурз, датоване також 29 вересня 1820 р., та сімейний список (вересень 1820 р.) [ГААРК, ф. 49, д. 6461, лл. 1–4].

Свідоцтво підтверджувало, що Султан-Алі мурза Меркітський походить із благородної в Криму фамілії, батько його Султанша служив при хані “Саат-Гіреї¹ капеджи агасі”², він сам і його сини Осман, Іслям і Шейх мурзи ведуть благородне життя. Осман мурза по виборах дворянства служив у Євпаторійському земському суді засідателем. Свідоцтво скріплене підписами і печатками татарських мурз і дворян, серед яких значаться Ширінські, Мансурський, Едилерський, Ногайський та інші мурзи [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 2–2 об.].

У 1820 році глава сімейства Султан-Алі мурза Меркітський 65 років був вдівцем і мав трьох синів: Османа 40 років, Ісляма

¹ Можливо, мова йде про хана Саадет-Гірея IV, що правив із 1717 по 1724 рр.

² “Капиджи агаси” – начальники корпусу “капиджи” – охоронців дверей ханського палацу, які серед іншого виконували роль посланців і довірених осіб.

36 років, Шейха 30 років, з яких перші двоє були одружені. Осман мурза був одружений із Мелек-Султан і мав чотирьох синів: Менглі-Гірея 10 років, Суїн-Гази 8 років, Сефер-Кази 6 років, Девлет-Кази 4 років. Другий син Султана-Алі мурзи Меркітського – Іслям мурза, одружений на Айше-Султан, мав двох синів: Курт-Бєбія 5 років і Бахтишу 3 років. Сімейство володіло нерухомим майном у селищі Кара Меркіт Євпаторійського повіту [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 3–4].

30 жовтня 1820 року ТДДЗ ухвалило рішення визнати Султана-Алі із сімейством дворянами і внести в 4-ту частину родовідної книги. Рішення ТДДЗ та документи були передані на розгляд Херсонського військового губернатора. При розгляді справи Зібрання керувалось указом Урядового Сенату від 12 липня 1816 року, що магометани, які проживають у Таврійській губернії, не можуть надати на розгляд інших документів, ніж ті, що видаються їм їхніми дворянськими зібраннями, тому для допомоги в розгляді таких справ необхідно створити при ТДДЗ комісію, в яку б входили муфтії, 7 представників із бєйських родів та 4 з родів капихалки [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 7–9].

Деяку інформацію про нащадків Султана-Алі мурзи кінця 30-х років вдалося відшукати у справі “О передаче из Евпаторийского сиротского суда в ведение дворянской опеки имени наследников умершего Османа мурзы Меркитского” [ГААРК, ф. 49, д. 1356, 11 л.]. Із матеріалів справи стає зрозуміло, що у 1838 році старшого сина Султана-Алі мурзи – Османа мурзи – не було в живих, а маєток разом із неповнолітніми дітьми було передано у відання Євпаторійського міського суду. Старший син померлого Османа мурзи Меркітського Менглі-Гірей мурза, який був опікуном над маєтком, звернувся до Євпаторійського очільника дворянства, а той у свою чергу, 4 червня 1838 року, до ТДДЗ з проханням передати маєток померлого Османа мурзи Меркітського у відання Євпаторійської дворянської опіки.

Звернення було обумовлено тим, що документи щодо дворянства роду Османа мурзи були передані на розгляд “Комісії...” при ТДДЗ, а самого Османа мурзу за життя було обрано депутатом в Євпаторійський нижній земський суд засідателем. Окрім цього, Менглі-Гірей мурза Меркітський числився в списках дворян Євпаторійського повіту, згідно з положенням Комітету Міністрів від

17 грудня 1835 року, що всі мурзи Таврійської губернії до їхнього затвердження Герольдією допускаються на правах дворян до дворянських виборів [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 1].

Після розгляду цієї справи в ТДДЗ і звернення Зібрання в Таврійський губернський уряд (далі ТГУ) 8 жовтня 1838 року ТГУ прийняв рішення про передачу як справи малолітніх дітей і маєтку Османа мурзи Меркітського з відання Євпаторійського міського сирітського суду в Євпаторійську дворянську опіку, так і всіх інших справ, що стосувалися малолітніх нащадків та маєтків мурз, у відання дворянських опік [ГААРК, ф. 49, д. 6461, лл. 2–8]. Рішення було прийнято, виходячи із примітки до ст. 732 Зводу Законів т. 3 “Устава о службе по выборам дворянства”, у якій сказано: “Татарским мурзам, представившим на дворянство доказательства в Депутатские Собрания, дозволяется участвовать в дворянских выборах и быть избираемыми в должности впредь до окончательного разбора дел о их происхождении, но с тем впрочем, чтобы они соединяли в себе все другие условия для участия в дворянских выборах, законом требуемых” [ГААРК, ф. 49, д. 6461, лл. 2–4].

Процес отримання дворянства сімейством Султана-Алі мурзи Меркітського не був завершений. Більше ніяких документів із цього приводу не виявлено. Але очевидно, що сімейство намагалось отримати дворянство, готувало і подавало документи до ТДДЗ. Про це свідчить оригінал списку роду мурз Меркітських від 5 травня 1857 року, що зберігся в іншій справі, про отримання дворянського звання сімейством Ак мурзи Меркітського [ГААРК, ф. 49, д. 6462, 47 л.]. У списку значилось 5 мурз: 1) Сефер Гази мурза, син Османа мурзи Меркітського, 43 років, одружений на Фатьмі-Султан, що мав двох синів Мемедеміна мурзу 6 років, Адулвелі 5 років; 2) Мемет мурза, син Ісляма мурзи, 28 років; 3) Амет мурза, син Ісляма мурзи, 8 років; 4) Мустафа мурза, син Шейх мурзи, 14 років; 5) Алі мурза, син Шейх мурзи, 11 років.

Вказані мурзи Меркітські в загальному володінні мали спадкові орні та сінокісні землі при с. Алтинджи Меркіт і Кара Меркіт, якими володіли їхні предки до підкорення Криму, пізніше землі при с. Кара Меркіт були продані. У 1857 році мурзи проживали в с. Кара Меркіт і займались господарством [ГААРК, ф. 49, д. 6462, лл. 29–30].

У 1866 році, можливо, пізніше, до справи мурз Ак-Сакал Меркітських (справа третього сімейства Меркітських, що розглядається в цій статті) були долучені копія і оригінал метричного свідоцтва, виданого Таврійським Магометанським Духовним Правлінням (далі ТМДП) 15 грудня 1866 р. Мустафі мурзі Меркітському, яке підтверджувало законність його народження у грудні 1824 року від батька Шейх мурзи Меркітського та матері Уркіє ханим [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 22–23]. Очевидно, це свідоцтво все ж таки треба віднести до сімейства Султана-Алі мурзи Меркітського, а Мустафу мурзу ідентифікувати як четвертого мурзу в списку роду мурз Меркітських 1857 року. Правда, вік Мустафи мурзи в списку і в свідоцтві не співпадає, але такі розбіжності по віку – досить часте явище в документах такого роду, оскільки як і татарські мурзи не точно вказували свій вік і вік своїх нащадків, так і ТМДП видавало свідоцтва, які суперечили попереднім документам, що видавались ним же. Про це свідчать матеріали, залучені до цієї статті, пов'язані із сімейством Ак мурзи Меркітського (друге сімейство Меркітських, що досліджується в цій роботі).

До справи Султана-Алі мурзи [ГААРК, ф. 49, д. 6461, 18 л.] було додано ще декілька документів у 60–70-і роки ХІХ століття, які являють собою запити від різних осіб стосовно родоводу сімейства Меркітських для вирішення різноманітних земельних суперечок.

4 червня 1865 року до ТДДЗ надійшов запит від сина Османа мурзи Меркітського, колишнього турецького підданого, поміщика Євпаторійського повіту дворянина Суїна-Гази мурзи Меркітського з проханням надати виписку про те, що він числиться за родовідним розписом у роді батька Османа мурзи Меркітського. Документ Суїну-Гази необхідний був для вступу у володіння спадковими землями при селищі Алтинджи Меркіт, після його повернення із-за кордону [ГААРК, ф. 49, д. 6461, лл. 15–16].

У вересні 1866 року до ТДДЗ звернувся ще один син Османа мурзи Меркітського, Сефер-Гази мурза, з проханням надати йому копію з протоколу засідання ТДДЗ від 30 жовтня 1820 року [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 17]. Останній документ у справі про дворянство сімейства Султана-Алі мурзи Меркітського датується 1 червня 1872 року і представляє собою звернення до ТДДЗ

дружини колезького асесора Марії Васильєвої (доньки Деркачова), яка просить надати копію із сімейного списку Султана-Алі мурзи Меркітського для підтвердження, що Сефер-Гази мурза є сином Османа мурзи і братом Девлета мурзи. Ці документи потрібні у зв'язку з продажем їй Сефер-Гази мурзою спадкової землі, що залишилась після брата Девлета мурзи при селищі Алтинчи Меркіт [Алтинджи-Меркіт. – О. М.] Євпаторійського повіту [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 18].

Друге сімейство мурз Меркітських, що подало звернення 1820 року до “Комісії з розгляду магометанських і грецьких родів” при ТДДЗ – сімейство поміщика Євпаторійського повіту *Ак мурзи*.

Ак мурза 4 травня 1820 року звернувся до “Комісії...” з проханням визнати його із сімейством дворянами і представив для розгляду оригінал свідоцтва про благородний стан за підписом 13 дворян Таврійської області та сімейний список за підписом очільника дворянства Євпаторійського повіту Аділь бея Балатукова [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 1].

У свідоцтві від 3 травня 1820 р. підтверджується, що Ак мурза Меркітський і його рідні брати – Аділь мурза, Кемаль мурза, Кутлуша мурза – походять від древніх ногайських мурз, родоначальником яких є Нурадін оглу (очевидно, мається на увазі син еміра Едигея). Їхній батько Арслан ага служив при ханові Крим-Гіреї³ “шемнидар агою”?, а дід Алі ага при хані Селім-Гіреї⁴ “тефтердаром”⁵ [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 2].

За даними сімейного списку, 1820 року поміщик Ак мурза Нурадін оглу 41 року був одружений на Іпек-Султан 37 років, мав трьох дітей – сина Мурата 7 років та двох доньок – Девлет султан 14 років, Хаїр-Бернат 3 років [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 3–4]. Ак мурза мав також п’ятеро братів, з яких Курт 20 років, Кемаль 18 років, Кутлуша 16 років, Омер 10 років – неодружені, а найстарший брат Аділь мурза 38 років, одружений на Кай-Султан, мав трьох дітей: синів Халіля 8 років, Кази 1 рік та доньку Хатчі-

³ Мова йде, очевидно, про хана Кирим Гірея, який правив двічі – в 1758–1764, 1768–1769 роках.

⁴ Селім-Гірей III правив у 1765–1767, 1770–1771 рр.

⁵ Дефтердар – скарбник, головний контролер державних видатків [Фрагменти... 219].

Султан 9 років. Сімейство проживало в селищі Мойнак та мало в нероздільному володінні орні й сінокісні землі при с. Алтинджи Меркіт. Ак мурза та його брати чинів не мали і на службі не були [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 3–4].

17 липня 1820 року ТДДЗ розглянуло всі документи сімейства Ак мурзи Меркітського і, виходячи з указу урядового Сенату від 12 червня 1816 року про подання документів татарськими мурзами і створення Комісії, яка б включала в себе представників із 7 татарських провідних родів та 4 із капихалки, постановила визнати Ак мурзу Нурадін оглу з братами і сімейством за списком дворянами і внести в 4-ту частину родовідної книги. Постанову підписали від бейських родів три представники роду Ширінських (Алі бей Ширінський, Усеїн-Кази мурза Ширінський, Бахтиш Ширінський), Абдиша бей Мансурський, Касим мурза Аргинський, Нистча бей Кипчак, а також муфтії Абдурахман ефенді, осавул Біярсланов, Мемет мурза, Мурат мурза [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 7–9].

Процедура отримання дворянського звання продовжилась до 1857 року. Халіль мурза Меркітський (син брата Ак мурзи Аділя мурзи), який у цей час проживав у с. Біелі Сімферопольського повіту, 29 листопада 1857 р. представив до ТДДЗ додаткові документи, серед яких посвідчення про спадкове володіння землею, свідоцтво про спосіб життя та освіту, родовід, сімейний список та метричне свідоцтво про народження Халіля мурзи Меркітського та його синів [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 11–12].

Посвідчення за підписом татарських мурз від 3 травня 1857 року підтверджувало, що дід Халіля мурзи Арслан мурза Меркітський за службу при кримському ханові був жалуваний маєтком при селищі Алтинджи Меркіт Євпаторійського повіту з 850 десятинами землі, яка “до підкорення Криму під Російську державу” перебувала у володінні Арслан мурзи, після нього перейшла до Аділь мурзи, а від нього до Халіль мурзи в тих самих межах, що була жалувана Арслан мурзі [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 13].

Свідоцтво від 30 квітня 1857 року засвідчувало, що поміщик Євпаторійського повіту Халіль мурза Меркітський походить із древньої благородної фамілії Меркітських і так, як і його предки, веде життя благородне [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 15]. Халіль мурза надав ТДДЗ родовід мурз Меркітських, завірений 5 травня

1857 року. Родовід містить вже відомі нам факти, про службу предків Халіля мурзи – Алі мурзи при ханові Селім-Гіреї та Арслана мурзи при ханові Каплан-Гіреї [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 17].

У списку роду мурз Меркітських від 30 квітня 1857 року значився тільки Халіль мурза, очевидно у зв'язку з тим, що його сини ще на той час були неповнолітніми. Згідно списку, Халіль мурза Меркітський, син Аділя мурзи, володів нерухомим майном у вигляді 850 десятин орної й сінокісної землі при с. Алтинджи, що відійшла йому від батька, та проживав у с. Біелі (Бі-Елі) Сімферопольського повіту [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 17].

На вимогу ТДДЗ Халіль мурза представив 3 метричних свідоцтва, виданих ТМДП 23 травня 1857 року, на ім'я Халіля мурзи, Ільяса мурзи і Мемед-Алі мурзи. Згідно документів, Халіль мурза народився 7 березня 1814 року у законному шлюбі Аділя мурзи Меркітського та Кая-Султан, уродженої Аірчинської, а його сини Ільяс мурза і Мемед-Алі (Мемедалі) – в законному шлюбі від Халіль мурзи Меркітського і Айше-Султан, уродженої Караманової – Ільяс у 1845 р., Мемедалі в 1846 р. [ГААРК, ф. 49, д. 6462, лл. 21–28].

Очевидно, що до 1860 року справа Халіля мурзи не була вирішена, оскільки 6 березня 1860 року ТДДЗ звернулось до Сімферопольського земського суду для того, щоб повідомити Халіль мурзі Меркітському про необхідність в додаток до існуючих документів надати посвідчення губерньського начальства про спадковість помістя, про що Халіля мурзу було повідомлено 22 квітня 1860 р. [ГААРК, ф. 49, д. 6462, лл. 31–33].

Невідомо, чи представив Халіль мурза таке посвідчення, чи ні, оскільки у справі воно відсутнє, але 15 березня 1869 року ТДДЗ звернулось до ТМДП із проханням перекласти з татарської 3 документи, представлені мурзами Меркітськими на доказ їхнього дворянського походження [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 34].

Через рік, 26 травня 1870 року, ТМДП повернуло документи до ТДДЗ і повідомило, що переклад було доручено перекладачу Джанкличу, але з трьох документів йому вдалось перекласти тільки один, а два інші написані “по арабски и даже по персидски” [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 38]. Документи були передані в Зібрання і сьогодні зберігаються у справі (очевидно оригінали), перекладу не збереглося [ГААРК, ф. 49, д. 6462, лл. 35–37, 41].

Неможливо визначити, яке саме із трьох сімейств Меркітських передало ці документи в ТДДЗ, оскільки чиновники Зібрання часто плутали справи, а супровідні листи – від кого і коли до ТДДЗ надійшли ці документи, відсутні.

У справі наявний ще один документ татарською мовою, про який не йшлося в листуванні між ТДДЗ та ТМДП (копія без печатки), та переклад документа, виконаний досить нерозбірливо і без дати. Загалом за змістом можна сказати, що він стосується земельної суперечки щодо встановлення межі земель при с. Алтинджи [ГААРК, ф. 49, д. 6462, лл. 39–40] і його можна пов'язати як із сімейством Ак мурзи Меркітського так і з сімейством Султана-Алі мурзи Меркітського [ГААРК, ф. 49, д. 6461, 18 л.], оскільки в документі згадується Сефер мурза як одна зі сторін, що була зацікавлена в розмежуванні землі.

Невідомо, чи задовольнили ці документи ТДДЗ, адже резолюції стосовно розгляду наданих документів у справі немає, але 25 вересня 1880 року до ТДДЗ надійшло ще одне звернення Халіля мурзи Меркітського, в якому він просить внести при ньому до дворянської родовідної книги його синів і представляє при цьому метричні свідоцтва ТМДП за № 867, 868, 869, 870 про народження Ільєса, Мемедалія, Асана, Мамута, видані 11 липня 1874 року [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 42]. Цікаво те, що в повторних свідоцтвах Ільєса № 867, Мемедалія № 868 вказано, що вони народилися в с. Аірча, перший у 1847 р., другий у 1848 році [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 43–44], що не збігається з попередніми свідоцтвами, виданими тим же ТМДП в 1857 році (розбіжність – рік) [ГААРК, ф. 49, д. 6462, лл. 21–28]. Ще два свідоцтва засвідчують законність народження у Халіля мурзи в с. Аірча в 1862 році Мамута, а в 1869 році Асана [ГААРК, ф. 49, д. 6462, лл. 45–46].

ТДДЗ того ж 25 вересня видала Халілю мурзі та його 4 синам посвідчення, що документи стосовно їхнього дворянства знаходяться на розгляді в Зібранні, і на цьому справа сімейства Ак мурзи Меркітського щодо дворянства завершується [ГААРК, ф. 49, д. 6462, л. 47].

Третє сімейство Меркітських, що проживало в Євпаторійському повіті й подало документи в Зібрання в 1820 році, – сімейство *Шах мурзи Ак-Сакал Меркітського* – представило на розгляд звернення, родовід, свідоцтво від татарських мурз, два сімейних

списки, фірман та його переклад [ГААРК, ф. 49, д. 6485, 23 л.]. Справа була відкрита 28 травня 1820 року і закрита 28 листопада 1861 року.

У зверненні до ТДДЗ Шах мурза просить внести його з братом Джан мурзою та дядьком Ільяс мурзою до дворянської родовідної книги [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 1].

Свідоцтво від 25 травня 1820 року, видане на ім'я Ільяс мурзи Меркітського та його рідних племінників Шах мурзи і Джан мурзи, засвідчувало, що Меркітські походять від благородних мурз Ак-Сакал Меркітських. Прапрадід Ільяса мурзи Ак-Сакал мурза служив при кримському хані “Саадет-Гіреї⁶ сераскером⁷, дід його Дервіш мурза служив при ханові Каплан-Гіреї⁸ дефтер башієм та був наділений від турецького султана Мемеда⁹ пенсією” [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 3].

Родовід цього сімейства Меркітських, завірений у 1820 році, було виведено від Баум мурзи Ак-Сакал Меркітського через Ак-Умер мурзу – Ак-Сакал мурзу (сераскер при ханові Саадет-Гіреї) – Піракай (?) мурзу – Дервіш мурзу (дефтербаши за хана Каплан-Гірея I) – доведено до Муртази мурзи, батька Ільяса мурзи і Суїна мурзи (сини Шах мурза, Джан мурза) [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 2].

У перекладі фірману, датованого 1125 р. г. та 1720 р. від Р. Х. [1713 р. – *О. М.*], що разом із копією зберігся в справі, йдеться про те, що на прохання хана Каплан-Гірея “турецький султан Агмет велить Сіваському беглербеку призначити Дервіш мурзу начальником під знамено Сівасу і сплачувати йому жалування із селища Ікаль та інших у розмірі 26 750 акче” [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 4–5].

Сімейство на розгляд представило 2 сімейні списки 1820 р., з яких слідувало, що всі вони проживали в селищі Ак-Сакал

⁶ Це може бути або хан Саадет-Гірей III (1691), або хан Саадет-Гірей IV, роки правління 1717–1724.

⁷ Сераскер у Кримському ханстві, вищий державний чин – намісник хана в ногайській орді. Ханом призначались три сераскера: в Буджак, Єдисан та Кубань [Фрагменти... 215–217].

⁸ Каплан-Гірей I – роки правління 1707–1708, 1713–1715, 1730–1736.

⁹ З огляду на переклад фірману, вміщеного нижче, йдеться про османського султана Ахмета III (1703–1730).

Меркіт і володіли сінокісними і орними землями. Ільяс мурза Аксакал Меркітський 52 років одружений на Бебій ханим 55 років, мав двох неодружених синів: Курт мурзу 35 років і Іслям-Алі мурзу 26 років та доньку Ханім-Султан 15 років [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 6–7]. Шах мурза Аксакал Меркітський 33 років, одружений на Зейнеп-Султан 30 років, мав двох синів: Темір-Гази мурзу 3 років, Аджи-Гази мурзу 1 року та двох доньок: Алім-Султан 4 роки, Девлет-Султан 2 роки. Рідний брат Джан мурза 15 років проживав із ними в селищі Ак-Сакал Меркіт [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 8–9]. І Ільяс мурза, і Шах мурза на службі не були і чину не мали.

30 жовтня 1820 р. на засіданні ТДДЗ було прийнято рішення внести поміщиків Євпаторійського повіту Шах мурзу, Джан мурзу і Ільяс мурзу із сімейством у 4-ту частину родовідної книги [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 12–13]. В подальшому ТДДЗ взялося до розгляду справи мурз Аксакал Меркітських у 1859 році, про що свідчить доповідь секретаря від 23 вересня 1859 року, в якій зазначено, що після постанови 30 жовтня 1820 року справа була передана в Герольдію і повернена в Зібрання для доповнення документами, згідно з постановою Державної Ради від 27 березня 1840 року, про що Меркітським було повідомлено через Євпаторійського повітового очільника дворянства, але від них документів не отримано [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 14–15 об.].

Тому ТДДЗ звернулось 11 січня 1860 р. в Євпаторійський земський суд із проханням повідомити Шах мурзі, Ільяс мурзі, Джан мурзі Меркітським про необхідність надання Зібранню додаткових документів згідно зі ст. 61, 83, 84 ІХ т. Зводу Законів видання 1857 року разом із списком їхнього роду. Унаслідок пошуку Меркітських з'ясувалось, що селище Ак-Сакал Меркіт розорене, і в ньому ніхто не проживає, місцезнаходження Меркітських невідоме (повідомлення Євпаторійського земського суду від 22 лютого 1861 року) [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 16–17].

28 листопада 1861 року ТДДЗ розглядало знову справу щодо дворянства мурз Аксакал Меркітських і, виходячи з повідомлення Євпаторійського земського суду про невідоме місцезнаходження мурз Меркітських, вирішило звернутись у Таврійське губернське правління (лист ТДДЗ до ТГП від 3 січня 1862 р. № 5) із проханням віддати розпорядження щодо опублікування

в “Губернських відомостях” інформації про розшук дворян Шах мурзи, Ільяс мурзи, Джан мурзи Меркітських або їхніх нащадків для надання ними в ТДДЗ додаткових документів [ГААРК, ф. 49, д. 6485, л. 18–21].

Даних щодо того, чи була така публікація в “Губернських відомостях”, чи ні, у справі не збереглося, як немає й відповіді з ТГП. Рішення щодо дворянства Меркітських також прийнято не було.

У січні 1865 року до ТДДЗ надійшов запит з Євпаторійського повітового суду з проханням надіслати копії з родоводу Шах мурзи Меркітського і його синів Аджи (далі нерозбірливо) і доньки Асме Султан Меркітських. Списки суду були необхідні для введення колезького регістратора Михайла Муратова у володіння землею. 431 десятина землі при селищі Ак-Сакал Меркіт, що числилась у володінні комітету, створеного для нагляду за маєтками татар, що виїхали за кордон, була ним куплена у дворянки Мелек Ханим Яшлавської. Цей запит у ТДДЗ було підшито до справи Султана-Алі Меркітського, можливо, тому, що у Султана-Алі Меркітського був син Шейх мурза [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 11]. У відповідь на цей лист ТДДЗ надіслало до Євпаторійського повітового суду копії з трьох сімейних списків із справ про дворянство поміщиків Євпаторійського повіту Султана-Алі і Ак мурзи Меркітських (лист від 22 січня 1865 р. № 26) [ГААРК, ф. 49, д. 6461, л. 12], хоча, як видно з аналізу справ, цей запит стосувався мурз Аксакал Меркітських, оскільки йшлося про землю при селищі Ак-Сакал Меркіт.

Таким чином, аналіз документів мурз Меркітських із фонду ТДДЗ дозволяє нам прийти до таких висновків. У 20-х роках ХІХ століття рід мурз Меркітських був представлений трьома сімействами – Султана-Алі мурзи, Ак мурзи, Шах мурзи Ак Сакал Меркітських, які компактно проживали в Євпаторійському повіті (селищах Алтинджи Меркіт, Кара Меркіт, Аксакал Меркіт) і розпочали процедуру отримання дворянського звання в 1820 році. Жодне із сімейств не отримало підтвердження дворянського звання. Всі три справи про дворянство Меркітських перестали поповнюватись документами в кінці 60–70-х років ХІХ століття.

Нащадки Султана-Алі мурзи Меркітського після Кримської війни в 1857 році були представлені 5 мурзами, що проживали в

селищі Кара Меркіт. Один із представників цього сімейства в 1865 році повернувся з Туреччини для вступу у володіння землею. З окремих документів стає зрозуміло, що нащадки Султана-Алі мурзи в кінці 70-х років активно розпродавали спадкові володіння. За статистичними відомостями Таврійського губернського земства, у 1889 році с. Кара Меркіт в Євпаторійському повіті вже не було зазначено [Памятная... 1889].

У 1857 році досить колись численне сімейство Ак мурзи Меркітського на додаток до документів про дворянство представило в ТДДЗ список мурз Меркітських, в якому був зазначений тільки Халіль мурза, син брата Ак мурзи, Аділя мурзи. Двоє синів Халіль мурзи були неповнолітніми. У 1880 році сімейство нараховувало 5 осіб чоловічої статі. За статистичними даними, 1889 року в селищі Алтинджи-Меркіт Євпаторійського повіту, землі при якому були спадковими володіннями сімейства Ак мурзи Меркітського, нараховувався всього 1 двір, і проживало 7 осіб [Памятная... 1889, 2].

Нащадків сімейства Ак-Сакал Меркітських після Кримської війни віднайти не вдалось. Розшук Євпаторійського земського суду показав, що с. Ак-Сакал Меркіт розорене, а місцезнаходження Ак-Сакал Меркітських невідоме. За статистичними даними, 1889 року в селищі Ак-Сакал Меркіт Євпаторійського повіту числилось 5 дворів, і проживало 39 осіб [Памятная... 1889, 2].

ЛІТЕРАТУРА

ГААРК, ф. 49. Таврическое Губернское Дворянское Депутатское Собрание, оп. 1, д. 1356, 11 л. О передаче из Евпаторийского сиротского суда в ведение дворянской опеки имени наследников умершего Османа мурзы Меркитского.

ГААРК, ф. 49. Таврическое Губернское Дворянское Депутатское Собрание, оп. 1, д. 6461, 18 л. О внесении в дворянскую родословную книгу рода Султана-Али мурзы Меркитского.

ГААРК, ф. 49. Таврическое Губернское Дворянское Депутатское Собрание, оп. 1, д. 6462, 47 л. О внесении в дворянскую родословную книгу рода Ак мурзы Меркитского.

ГААРК, ф. 49. Таврическое Губернское Дворянское Депутатское Собрание, оп. 1, д. 6485, 23 л. О представлении документов

Шах мурзы, брата его Джана мурзы и дяди Ильяса мурзы Меркитских.

Алфавитный список селений и поселков Таврической губернии и градоначальств // **Памятная книга Таврической Губернии, составленная статистическим бюро Таврического Губернского Земства по ред. К. А. Вернера.** Симферополь, 1889. – С. 1–36.

Фрагменти праці французького дипломата Шарля де Пейссонеля “Записка про Малу Татарію” із свідченнями про вищих урядовців Кримського ханату // **Історія державної служби в Україні в п’яти томах.** Том 4. Документи і матеріали 1775–1913. Київ: Ніка-Центр, 2009. – 872 с.